

Enkele medailles opgedragen aan Charlotte Corday, moordnares en heldin in de nasleep van de Franse Revolutie

Eénzijdige medaille opgedragen aan Charlotte Corday

Voorzijde: buste naar rechts, omschrift: CHARL^{te} CORDAY D'ARMANS NÉE À S^t. SATURNIN DES LIGUERETS EN 1768 / DÉCAPITÉE À PARIS LE 17 JUILLET 1793. Brons, 37 mm, Hennin 520, private verzameling.

Na het uitbreken van de Franse Revolutie in 1789 was er een grote verdeeldheid over hoe het nu verder moest met Frankrijk. Na een volksopstand in augustus 1792 wisten de radicale republikeinse *jakobijnen*¹ en *montagnards*², onder leiding van Maximilien de Robespierre, Georges Danton en Jean-Paul Marat het parlement te laten ontbinden en de macht toe te vertrouwen aan de *Nationale Conventie* waarin zij het grotendeels voor het zeggen hadden. De gematigde *girondijnen*, die de rijke en liberale burgerij vertegenwoordigden, waren in de oppositie.

De Franse koning Lodewijk XVI voelde dat zijn positie en leven in gevaar was en trachtte te vluchten, maar werd gevangengenomen. Meer dan 1.100 tegenstanders van de revolutie werden in september 1792 vermoord. De Nationale Conventie besloot om de monarchie af te schaffen en liet op 21 januari 1793 de Franse koning onthoofden met de guillotine. In de woelige periode die erop volgde (1792-1795) zouden ongeveer 40.000 mensen om het leven komen, veelal mensen van de lagere klasse.

Charlotte Corday

Marie-Anne Charlotte de Corday d'Armont, beter gekend als Charlotte Corday, was geboren in Saint-Saturnin-des-Ligneris in Normandië. Op jonge leeftijd stierf haar moeder en haar oudere zus. De dood van beiden woog zwaar door op haar vader *Jacques François de Corday, heer van Armont*, die Charlotte en haar jongere zus naar het klooster van de *Abbaye aux Dames* in Caen stuurde. Daar kreeg ze een goede opvoeding en las ze werken van oa. Plutarchus, J.J. Rousseau en Voltaire. Na 1791 leefde ze in Caen bij haar nicht *madame Le Coustellier de Bretteville-Gouville*.

Charlotte Corday toonde veel sympathie voor de gematigde girondijnen en nam deel aan hun manifestaties in Caen. Ze beschouwde de girondijnen als een beweging die uiteindelijk Frankrijk zou redden.

De moord op Jean-Paul Marat

In september 1792 toen de jakobijnen alle tegenstanders lieten vermoorden, kwam ze op het idee om Jean-Paul Marat, een van de meest radicale leiders, te vermoorden en alzo zijn gewelddadig beleid te stoppen en zelfs een burgeroorlog te vermijden. Als journalist oefende hij veel macht en invloed uit via zijn krant *L'Ami du peuple* ("De vriend van het volk") waarin hij opriep tot de executie van vijanden van de revolutie. Na de moord verklaarde ze: "Ik heb één man gedood om honderdduizend te redden!"

Rechts: tinnen knoop uit 1793 met het hoofd van Marat, 14 mm 1,56 g

Op 9 juli 1793 verliet Charlotte Corday haar nicht met een exemplaar van Plutarchus's *Parallele levens* en ging naar Parijs, waar ze een kamer nam in het *Hôtel de Providence* en zich een lang keukenmes aanschafte. In de loop van de volgende dagen schreef ze haar *Adresse aux Français amis des lois et de la paix* ("Toespraak tot het Franse volk, vrienden van wetten en de vrede") om haar motieven uit te leggen voor de moord op Marat.

Corday was aanvankelijk van plan om Marat te vermoorden tijdens een zitting van de Nationale Conventie en zo een voorbeeld te stellen. Maar toen ze ontdekte dat hij niet langer vergaderingen van de Nationale Conventie bijwoonde, moest ze haar plan aanpassen. Vanwege een ernstige huidandoening deed hij de meeste zaken vanuit zijn badkuip.

Op 13 juli 1793 ging ze in de voormiddag naar het huis van Marat en trachtte hem te

ontmoeten met de reden kennis te hebben van een geplande girondijnse opstand in Caen. Catherine Evrard, de zus van zijn verloofde Simonne, weigerde haar op dat moment te ontvangen. Bij haar terugkeer die avond, werd zij wel ontvangen terwijl hij in zijn badkuip zat. Terwijl hij de namen van de girondijnen opschreef die zij hem gaf, haalde zij het mes boven en stak het in zijn borst. Zijn laatste woorden waren; "Aidez-moi, ma chère amie!" ("Help mij, mijn lieve vriendin!") en stierf. Dit moment is vereeuwigd door zijn vriend en schilder Jacques-Louis David.

Schilderij "De dood van Marat", 1793, door Jacques-Louis David (1748-1825), olie op canvas, 165 × 128 cm, in het Museum van Schone Kunsten te Brussel.

Simonne Evrard en een aanwezige krantenverkoper liepen onmiddellijk naar de kamer van Marat en konden Charlotte Corday op heterdaad betrappen. Twee burens, een chirurg en een tandarts, hebben tevergeefs nog getracht het slachtoffer te reanimeren. Uiteindelijk werd zij aangehouden en ondervraagd, terwijl buiten de woning een hysterische menigte niet liever wilde dan haar onmiddellijk te lynchen.

Het proces

Charlotte Corday zond de hierna volgende afscheidsbrief aan haar vader die werd onderschept en voorgelezen tijdens het proces. De brief toont aan dat de moord met voorbedachte rade was uitgevoerd: "*Pardonnez-moi, mon cher papa, d'avoir disposé de mon existence sans votre permission. J'ai vengé bien d'innocentes victimes, j'ai prévenu bien d'autres désastres. Le peuple, un jour désabusé, se réjouira d'être délivré d'un tyran. Si j'ai cherché à vous persuader que je passais en Angleterre, c'est que j'espérais garder l'incognito, mais j'en ai reconnu l'impossibilité. J'espère que vous ne serez point tourmenté. En tout cas, je crois que vous auriez des défenseurs à Caen. J'ai pris pour défenseur Gustave Doulcet : un tel attentat ne permet nulle défense, c'est pour la forme. Adieu, mon cher papa, je vous prie de m'oublier, ou plutôt de vous réjouir de mon sort, la*

*cause en est belle. J'embrasse ma sœur que j'aime de tout mon cœur, ainsi que tous mes parents. N'oubliez pas ce vers de Corneille :
Le Crime fait la honte, et non pas l'échafaud !
C'est demain à huit heures, qu'on me juge. Ce 16 juillet*".

Charlotte Corday werd drie keer aan een kruisverhoor onderworpen waarbij men vooral wilde weten of ze alleen handelde of met andere aanhangers van de Girondijnse zaak. Telkens zei ze alleen gehandeld te hebben en dat het succesvol doden met één messteek van het monster Marat, niet het gevolg van training was, maar van puur geluk.

Zij vroeg Gustave le Douclet als raadsman voor haar verdediging, maar hij ontving niet op tijd de brief die ze aan hem schreef. Claude François Chauveau-Lagarde werd in plaats daarvan aangesteld om haar bij te staan tijdens het proces. Gezien de moord met voorbedachte rade werd gepleegd en zij schuld bekende, was het vonnis voorspelbaar: de doodstraf.

Na haar veroordeling vroeg zij aan de rechtbank of haar portret kon worden geschilderd. Ze deed haar verzoek en smeekte: 'Omdat ik nog een paar momenten te leven heb, mag ik hopen, burgers, dat je me toestaat dat ik mezelf laat schilderen'. Jean-Jacques Hauer, een officier van de Nationale Garde, kreeg de toestemming haar portret te schilderen.

Schilderij: portret van Charlotte Corday door Jean-Jacques Hauer (1751-1829), Versailles.

zij nog maagd was of niet. De Jakobijnse leiders dachten dat zij misschien een relatie onderhield met een samenzweerder, maar dienden te vernemen dat zij nog een maagd was.

In tegenstelling tot haar betrachting, verminderde de terreur niet, maar verergerde het nog. Voor de jakobijnen werd Marat een martelaar. Hij kreeg een standbeeld in de Rue aux Ours en een aantal plaatsnamen werden naar hem vernoemd.

Voor de girondijnen werd Charlotte Corday een martelares. Naast enkele schilderijen, doen enkele zeldzame penningen ons herinneren aan de verdeeldheid onder de Franse bevolking

ten tijde van de Franse Revolutie. Deze bijdrage laat niet toe alle gekende medailles te tonen die aan haar opgedragen zijn. Hiervoor kan best het standaardwerk van Michel Hennin, *Histoire Numismatique de la Révolution Française*, geraadpleegd worden.

Medaille opgedragen aan Charlotte Corday

Voorzijde: buste n.r., omschrift: CHARLOTTE CORDAY - D'ARMANS NÉE EN 1768 / DÉCA^{ÈE} A PARIS - LE 17 JUILL 1793.

Keerzijde: Frankrijk staat n.r. in rouwjurk, rechterhand boven een urn. Omschrift: VICTIMES DES INFAMIES RÉVOLUTIONNAIRES. Eronder: 1793.

Brons, 32,5 mm. Hennin -. (foto: veiling iNumis 15/10/2014, 1194)

Medaille opgedragen aan Marie-Anne Charlotte Corday

Voorzijde: buste n.r., omschrift: MAR ANNE CHARLOTTE GORDET, D' ARMAND

Keerzijde: kroon van eikenbladeren, in het veld; BIEN / MERITÉE.

Verguld brons, 29 mm, Hennin 514 (foto: iNumis, veiling 13/10/2015, 1362)

Noten

1. De jakobijnse beweging werd in 1789 opgericht in het klooster “Couvent des Jacobins St. Honoré” en was een centralistische hervormingsgezinde beweging die zich inzette voor meer sociale rechtvaardigheid, volkssoevereiniteit en de ondeelbaarheid van de Franse Republiek. In 1790 en begin 1791 kregen de radicale hervormingsgezinden binnen de beweging de overhand en dit leidde tot een breuk: de conservatieven binnen de beweging die Frankrijk niet tot een democratie wilde hervormen, werden nadien de *Feuillants* genoemd.
2. De *montagnards* waren de links-radicalen en kwamen uit de jakobijnse middens. Zij vertegenwoordigden de *sansculotten* van Parijs, de winkeliers en de ambachtslieden.

Bibliografie

Camus A. en Koestler A., *Réflexions sur la peine Capitale*, Calmann-Levy, 1957.

Corazzo, N. en Montfort, Catherine R., “Charlotte Corday: femme-homme”, in: Montfort, Catherine R, *Literate Women and the French Revolution of 1789*, Birmingham, Umma Publications, 1994.

Corday, Ch., *L'Adresse aux Français amis des lois et de la paix*.

Online: www.libertas.co/wiki/Adresse_aux_Français_-_Charlotte_Corday

Du Bois L. *Charlotte de Corday: essai historique, offrant enfin des détails authentiques sur la personne et l'attentat de cette héroïne*. Librairie Historique de la Révolution, 1838.

Hennin, M. *Histoire Numismatique de la Révolution Française*, Paris, J.S. Merlin, 1826.

- Kindleberger, E.R., "*Charlotte Corday in Text and Image: A Case Study in the French Revolution and Women's History*", *French Historical Studies*, 1994.
- Loomis, S., *Paris in the Terror*, J.B. Lippincott, 1964.
- Mazeau, G., *Le bain de l'histoire. Charlotte Corday et l'attentat contre Marat (1793–2009)*, Champ Vallon: Seyssel. 2009.
- Mignet, F., *History of the French Revolution from 1789 to 1814*, 1824.
- Pauwels J., *Het Parijs van de sansculotten. Een reis door de Franse Revolutie*, EPO, Berchem, 2007.
- Schama, S., *Burgers. Een kroniek van de Franse Revolutie*. Contact, Amsterdam, 1989.
- Sokolnikova, H., *Nine Women Drawn from the Epoch of the French Revolution*, H C Stevens, Cape, NY, 1932.
- Thomas, C., *Heroism in the feminine: the examples of Charlotte Corday and madame Roland*, University of Pennsylvania Press, 1989.
- Van Alstine, RK, *Charlotte Corday*, Kellock Robertson Press, 2008.
- Verbeek, A., *De Franse Revolutie*. Het Spectrum, Utrecht/Antwerpen, 1960.
- Whitham, J.M, *Men and Women of the French Revolution*, Freeport, NY: Books for Libraries Press, 1868.

Patrick Pasmans

Dit artikel werd gepubliceerd in *Muntklapper* 102, april-mei-juni 2019